

Achtergrond en auteurschap

'Judas heeft een brief geschreven die slechts weinig regels telt, maar die toch gevuld is met krachtige woorden van de hemelse genade.'

Kerkvader Origenes in commentaar op Mattheüs 13

Petrus: auteur van twee brieven

Op goede gronden mogen wij ervan uitgaan dat Petrus de auteur is van de twee zendbrieven die wij in onze Bijbel aantreffen onder de naam van Simon Petrus. Maar dat is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Dat komt onder meer omdat er meerdere geschriften in omloop waren waaraan de naam van Petrus was verbonden, zoals de Openbaring van Petrus. Critici menen dat Petrus om verschillende redenen niet de schrijver kan zijn geweest van de zendbrieven. Hieronder volgen enkele tegenargumenten. Voor een uitgebreid overzicht verwijs ik naar het commentaar van prof. Van Houwelingen (CNT, p. 11-19).

Zo is de vraag opgeworpen hoe het toch mogelijk is dat Petrus als (eenvoudige) visser uit Galilea de Griekse taal zo goed kon beheersen, terwijl hij geen academische opleiding had genoten. De brieven bevatten namelijk verschillende stijlmiddelen en ingewikkelde zinsconstructies. Bovendien zijn er behoorlijke verschillen tussen de beide zendbrieven aan te wijzen. De twee brieven verschillen qua stijl en woorden. Het Grieks van de tweede brief is 'ongecultiveerd' in vergelijking met de eerste brief. Toch hoeven deze verschillen geen belemmering te zijn om het auteurschap aan Petrus toe te schrijven. Hiervoor kan immers als verklaring worden aangevoerd dat Petrus de tweede brief eigenhandig heeft geschreven en voor de eerste brief gebruikmaakte van zijn secretaris, Silvanus.

Ook kan Petrus gebruik hebben gemaakt van een tolk, genaamd Markus.

Het is verder in het geheel niet zo vreemd dat Petrus, behalve het Aramees, tevens de Griekse taal machtig was. Petrus is immers geboren en opgegroeid in Betsaïda, een plaats gelegen in een overwegend 'gehelleniseerde' – door de Griekse cultuur beheerste – regio. Zijn broer droeg zelfs een Griekse naam: Andreas. De tweetaligheid was broodnodig in verband met de handel en de visserij, waarbij veelvuldig met buitenlandse handelaren contact moest worden onderhouden. Bovendien, toen Petrus zijn brieven schreef, was hij al lange tijd geen visser meer van beroep. Bovendien had hij al veel ervaring opgedaan in het spreken en schrijven in de Griekse taal. Het is waarschijnlijk dat hij zijn toespraak op de Pinksterdag en zijn preek in het huis van Cornelius in het Grieks heeft gehouden (Van Houwelingen, *CNT*, p. 12-13).

Een veelgehoord argument tegen het auteurschap van Petrus is dat in de brief persoonlijke herinneringen aan Jezus worden gemist. Dat is, zo merkt men op, toch wel vreemd dat iemand die drie jaar lang zo intensief met de Zaligmaker omging, geen persoonlijke details meedeelt. Het lijden van Christus wordt slechts in algemene lijnen en beelden geschetst. Ook deze kritiek wordt adequaat weerlegd (Van Houwelingen, *CNT*, p. 14). Zo bevat de tweede brief wel degelijk een zeer persoonlijke herinnering, namelijk de verheerlijking van Christus op de berg (2 Petr. 1:16-18). Bovendien is de brief geen 'bundel van herinneringen van persoonlijke of apostolische aard, maar toepassing van het onderwijs van Christus op de situatie in Klein-Azië'.

In andere brieven, zoals in die van Jakobus en Johannes, zijn evenmin deze persoonlijke herinneringen te vinden. En wat de eerste brief van Petrus betreft, daarin horen we vaak de woorden van Christus terug. Die brief begint met de persoonlijk door de Heere Jezus gegeven naam Petrus, herinnert aan de voetwassing (1 Petr. 5:5b),

de bespotting en kruisiging van de Zaligmaker (1 Petr. 2:23-24), de verwarring na de dood van de Heere Jezus (1 Petr. 1:3) en de verschijning aan Thomas (1 Petr. 1:8). Duidelijk is dat de schrijver getuige is geweest van het lijden van Christus (1 Petr. 5:1).¹

Wie de brieven van Petrus vergelijkt met andere zendbrieven, zoals die van Jakobus en Paulus, zal veel overeenkomsten zien. 'Er was een gezamenlijke, apostolische traditie in het bewaren, formuleren en doorgeven van wat men van Christus had geleerd', aldus Van Houwelingen (*CNT*, p. 15). Dat ligt ook voor de hand, want de apostelen en brieverschrijvers kenden elkaar goed en hebben intensief met elkaar gesproken over diverse aspecten van de christelijke leer. Zo schrijft Paulus aan de Galaten: 'Daarna kwam ik na drie jaren weder te Jeruzalem om Petrus te bezoeken, en ik bleef bij hem vijftien dagen.' Hij vertelt er ook bij dat hij verder geen van de apostelen daar heeft ontmoet 'dan Jakobus, den broeder des Heeren' (Gal. 1:18-19). Het is vanzelfsprekend dat je dan over dezelfde thema's en zelfs in gelijke beelden of bewoordingen gaat schrijven. Bovendien was er contact door middel van Silvanus, de secretaris van Petrus, die Paulus op zijn tweede zendingsreis had begeleid. De apostelen hebben niet langs elkaar heen geleefd en gewerkt, maar hebben juist op broederlijke wijze willen samenwerken ten dienste van het Koninkrijk van Koning Jezus. Zo hebben Petrus en Jakobus samengewerkt in de gemeente van Jeruzalem (Hand. 15:13-14, Gal. 2:9). In het derde hoofdstuk van de tweede zendbrief gaat Petrus expliciet in op de brieven van de apostel Paulus. Daar geeft hij aan dat sommige stukken moeilijk zijn om te verstaan, maar dat zij wat inhoud betreft door de dwaalleraars worden verdraaid (2 Petr. 3:15-16).

1. Zie W.A. Zondag, *Lijden en verblijden. Bijbelstudies over de eerste zendbrief van Petrus*, De Banier 2020, hoofdstuk 1.

Typering Petrus' tweede brief

De tweede brief heeft de apostel Petrus zeer waarschijnlijk aan het eind van zijn leven geschreven (ca. 68 na Chr. stief hij de marteldood). Zijn Meester en Zaligmaker heeft hem geopenbaard dat zijn aardse tempel spoedig afgebroken zal worden. Wij lezen in het eerste hoofdstuk: 'Alzo ik weet dat de aflegging mijns tabernakels haast zijn zal, gelijkerwijs ook onze Heere Jezus Christus mij heeft geopenbaard' (2 Petr. 1:14). Dát is voor Simon Petrus een belangrijke reden om zijn lezers nogmaals met klem te wijzen op de rijkdom die een christen heeft in Jezus Christus.

Het motief voor het schrijven van de tweede zendbrief verschilt met dat van de eerste zendbrief. In zijn eerste schrijven richt Petrus zich op de bedreigingen die van *buitenaf* komen. De christenen in het immense Romeinse Rijk ontmoeten – zij het dat er verschillen per regio zijn – toenemende tegenstand, worden veelal als tweedegradersburgers beschouwd en worden ook wel vervolgd, gevangengezet, gemarteld en zelfs gedood. Een belangrijk thema van de eerste brief is daarom: 'bemoediging'. Petrus wijst erop dat het lijden hoort bij het leven van een christen. Wel *in* de wereld, maar niet *van* de wereld. Als vreemdelingen, als pelgrims, die hier op aarde niet thuis zijn. Niet alleen in negatieve zin (bepaalde dingen niet doen), maar ook in positieve zin (goede werken doen) moeten zij opvallen. Zij zijn immers het licht der wereld. Juist hun levenswandel kan de Heere gebruiken om mensen tot de zaligheid te brengen (1 Petr. 3:9,16).

In de tweede brief richt Petrus zich op de bedreigingen die van *binnenuit* komen. Hij laat het licht vallen op tegenstand in de gemeente zelf. Die wordt met name veroorzaakt door predikers die allerlei dwalingen de gemeente inbrengen. De brief bestaat uit drie delen die samenvallen met de drie hoofdstukken. Het eerste deel (hoofdstuk 1) is gericht op de inhoud van het christelijk geloof. Als belangrijkste geneesmiddel tegen de dwalingen noemt Petrus de

toename (opwas) in de kennis van Jezus Christus. De apostel stalt de heerlijkheid van Christus uit en wijst op de betrouwbaarheid van de Heilige Schrift. In het tweede deel (hoofdstuk 2) komen leer en leven van de valse profeten en dwaalleraars uitvoerig ter sprake. Achtereenvolgens wordt het gevaar van deze leraren geschetst, de ondergang van hen en de inhoud van hun prediking alsmede hun levensstijl. Het gedeelte is een belangrijke waarschuwing tegen hun leer en hun levenspraktijk. Het derde deel (hoofdstuk 3) richt zich op de wederkomst van Christus. Tegen de achtergrond van spotters die openlijk vraagtekens plaatsen bij de wederkomst, wijst de apostel erop dat God de vervulling van de belofte wel uitstelt, maar dat er van afstel geen sprake is. De lezers worden opgeroepen tot een heilige levenswandel. In deze Bijbelstudies beperken wij ons tot de eerste brief.

Judas: broer van Jezus

De schrijver noemt zich een dienstknecht van Jezus Christus en een broeder van Jakobus (vers 1). De Statenvertalers menen dat het om Judas de apostel gaat (kantt. 28 bij Hand. 1:13). Er zijn echter ook mensen die menen dat het om een andere Judas gaat, namelijk een broer van Jakobus, de schrijver van het Bijbelboek Jakobus. En omdat algemeen wordt aangenomen dat déze Jakobus een broer van Jezus en later een bekende leider van de gemeente in Jeruzalem was, is Judas daarom ook een broer van Jezus. Als dat zo is, is hij niet de Judas die in Handelingen 1 vers 13 wordt genoemd, maar een van de broers van Jezus die in het 14e vers worden genoemd. Daar lezen wij hoe het gezin van Maria na de hemelvaart van Christus bijeen was in de opperzaal: 'Deze allen waren eendrachtelijk volhardende in het bidden en smeken, met de vrouwen, en Maria, de moeder van Jezus, en met Zijn broederen.' In dát geval is Judas lange tijd ongelovig geweest ten aanzien van zijn broer Jezus. Wij lezen namelijk dat de broers van de Heere Jezus niet in Hem

geloofden (Joh. 7:3-5). Een belangrijke verandering is daarin gekomen na de opstanding van de Zaligmaker. Want dan zijn zij samen met de apostelen om te bidden om de vervulling van de belofte omtrent de Heilige Geest (Hand. 1:13-14).

Typering Judas' brief

De relatief korte brief van Judas wordt wel 'het meest verwaarloosde boek' of 'het meest onbegrepen werk' van het Nieuwe Testament genoemd (Van Houwelingen, *CNT*, p. 107). Niemand minder dan Maarten Luther vond de brief zelfs overbodig, zoals hij dat ook van de brief van Jakobus vond.² De brief van Judas zou naar zijn mening slechts een uittreksel van de tweede brief van Petrus zijn. Toch is het opvallend dat de brief al door de vroege kerkvaders als gezaghebbend is aangemerkt. Zo schrijft de kerkvader Origenes: 'Judas heeft een brief geschreven die slechts weinig regels telt, maar die toch gevuld is met krachtige woorden van de hemelse genade.' De brief kreeg omstreeks het jaar 170 een plaats in de Canon van Muratori. Hoewel er twijfels waren vanwege de verwijzing naar mogelijk apocriefe boeken in de brief, werd hij toch algemeen erkend.

Aanleiding voor de twijfels is het feit dat Judas schrijft over een twist tussen de duivel en de aartsengel Michaël betreffende het dode lichaam van Mozes (Judas 9). Ook schrijft hij over de profetie van Henoch, de man die wandelde met God en zonder te sterven door de Heere werd weggenomen (Judas 14-15). De vraag is uit welke bron Judas deze informatie heeft gehaald. Waren het apocriefe geschriften of is het een wetenschap die onder het volk mondeling of schriftelijk is doorgegeven? De Statenvertalers kiezen voor het laatste en benadrukken dat God het door de apostel Judas heeft

2. Zie W.A. Zondag, *Met woord en daad. Bijbelstudies over Jakobus*, tweede druk, Den Hertog 2020.

laten opschrijven 'onder de heilige Schriften, om eeuwiglijk in de gemeente bewaard te worden' (kantt. 47 en 69). Zij wijzen erop dat het wel vaker in de Schrift voorkomt dat bepaalde kennis uit de oudtestamentische periode voor het eerst in een zendbrief wordt aangehaald. Een voorbeeld van dit laatste is het vermelden van de namen van de Egyptische tovenaars (Jannes en Jambres) die voor het eerst door Paulus zijn genoemd (2 Tim. 3:8). Wij zouden bovendien nog kunnen denken aan de informatie van de Zaligmaker over de persoon van Lot, dat hij zijn rechtvaardige ziel heeft gekweld in de stad Sodom.

Het is niet helemaal duidelijk tot wie Judas zich in zijn brief richt. Waren de lezers vooral de joden die tot het zaligmakende geloof in de Heere Jezus waren gekomen? Of waren het vooral heidenen die tot bekering waren gekomen? Wij weten het niet. Wel is duidelijk dat er sprake is van een bedreiging van de 'gezonde leer', van de 'leer van de apostelen'. Dwaalleraars zijn als infiltranten in de gemeenten gekomen en verdraaiden de Waarheid. Zij leefden zich uit in de zonden onder het mom van de christelijke vrijheid. De genade van God werd een vrijbrief voor onder meer seksuele uitspattingen. Met hun gedrag ontstond verdeeldheid in de gemeente. Wie de brief van Judas legt naast het tweede hoofdstuk van Petrus' brief, ziet – waar het gaat over de bestrijding van de dwaalleraars – opmerkelijke overeenkomsten.

Dat heeft de vraag opgeleverd wat de relatie tussen beide brieven is. Heeft Petrus de brief van Judas gebruikt, of andersom: heeft Judas de brief van Petrus gebruikt? Of hebben ze beiden uit een gezamenlijke bron geput? Al deze opties worden in de literatuur wel verdedigd. In de Studiebijbel (Bette e.a.) wordt ervan uitgegaan dat de argumenten voor Petrus als oorspronkelijke schrijver het zwaarst wegen. Petrus zou het toekomstige optreden van de dwaalleraars hebben aangekondigd (2 Petr. 2:1 en 2, 3:3) (2 Petr. 2:1,2 en 3:3), terwijl Judas beschrijft hoe deze woorden daadwerkelijk in

vervulling zijn gegaan (Judas 4,11,12,17,18). Letterlijk citeert hij daarbij de tekst van 2 Petrus 3:3. Los van de vraag of inderdaad Judas de vervulling beschrijft van hetgeen Petrus heeft aangekondigd, is het aannemelijk dat het gaat om een putten uit de apostolische traditie, uit de woorden en brieven van (al) de apostelen. Van Houwelingen schrijft hierover:

Uit dit reservoir van apostolische prediking heeft zowel Petrus als Judas het nodige materiaal geput. De een was Jezus' leerling, de ander Zijn broer. Beide mannen waren geworteld in de apostolische traditie, waarnaar zij dan ook expliciet en herhaaldelijk verwijzen. (...) Zelf heeft Judas zich vooral door Petrus laten inspireren om het onderwijs van de apostelen in een bepaalde situatie en voor een bepaalde lezerskring concreet toe te passen. (...) Zonder slaafs zijn voorbeeld te volgen, borduurt Judas op het patroon van de apostolische waarschuwingen en voorbeelden voort met de creativiteit van iemand die bewust in dezelfde traditie wil staan (Van Houwelingen, p. 21).

Judas doet precies wat een schaapherder behoort te doen: weiden en hoeden. Het hoeden ziet op het verdedigen van de schapen tegen wilde dieren en rovers. Zó wil Judas de gemeente oproepen tot het strijden van de 'goede strijd' (Judas 3-19). Zij moeten ervan op de hoogte zijn dat er gevaarlijke vijanden in het midden van de gemeente zijn. Deze vijanden moeten worden bestreden door middel van de geestelijke wapenrusting (vgl. Ef. 6). Naast het hoeden is er het weiden van de schapen. Deze dieren moeten voedsel krijgen (grazige weiden) om te kunnen groeien. Zo moet een geestelijke herder de gemeente weiden door de mensen te onderwijzen in het Woord van God, in de Schriften van het Oude en het Nieuwe Testament. Judas doet dat ook. Reden waarom hij de lezers

oproept zich te oefenen in het zaligmakend (allerheiligst) geloof, daarin toe te nemen, te blijven in de liefde van de Heere, te bidden om de Heilige Geest en zorg te dragen voor het welzijn van de andere gemeenteleden (Judas 20-23). Het is een brief die geschreven is vanuit de werkelijkheid van de strijd en die gericht is op het behoud van de zielen. Deze brief is dan ook hoogst actueel te noemen. Ook al komen de bedreigingen en de dwalingen in een ander jasje, inhoudelijk zijn zij gericht op het ondermijnen van de leer van de apostelen, de gezonde leer die naar de Schrift is.

Gespreksvragen

1. Denk eens na over het auteurschap van Petrus. Hoe weegt u de in dit hoofdstuk genoemde argumenten die pleiten voor zijn auteurschap?
2. Als Judas de broer van Jakobus is, is hij ook de broer van Jezus. Waarom zegt Judas dat dan in het begin van zijn brief niet met zoveel woorden dat hij de broer van Jezus is?
3. De leer van de apostelen is een gezamenlijke 'bron' waaruit apostelen, maar ook evangelisten en voorgangers, hebben geput. Dat is een verklaring voor het feit dat o.a. 2 Petrus 2 en Judas erg op elkaar lijken. Welke gemeenschappelijke bronnen zouden wij in de 21e eeuw buiten de Bijbel om kunnen/moeten gebruiken? Zouden de belijdenisgeschriften en bepaalde commentaren op de Schrift zo'n bron kunnen zijn?